

Аграрен университет – Пловдив, Научни трудове, т. LXIV, кн. 2, 2022 г.
Национална кръгла маса
„Устойчив винен туризъм в контекста на зелената сделка“
Agricultural University – Plovdiv, Scientific Works, vol. LXIV, book 2, 2022
National Round Table
„Sustainable Wine Tourism in the Context of the Green Deal“

[DOI: 10.22620/sciworks.2022.02.004](https://doi.org/10.22620/sciworks.2022.02.004)

**КУЛТУРЕН И ВИНЕН ТУРИЗЪМ – ВЪЗМОЖНОСТ ЗА РАЗВИТИЕ НА
УСТОЙЧИВ ТУРИЗЪМ В ШУМЕНСКИЯ РЕГИОН
CULTURAL AND WINE TOURISM – OPPORTUNITY FOR DEVELOPMENT OF
SUSTAINABLE TOURISM IN THE SHUMEN REGION**

**Веселин Петков, Милен Пенерлиев
Veselin Petkov, Milen Penerliev**

ШУ „Епископ Константин Преславски“
Konstantin Preslavski University of Shumen

penerliev@yahoo.com

Abstract

The paper examines the basic principles of sustainable tourism. An attempt is made to draw an analogy with the application of those principles in the Shumen region, through an analysis of cultural and cognitive tourism, and of the opportunities for the development of wine tourism. The cumulative effect of including a number of alternative forms of tourism into the general tourist mix increases the economic effect, the valorization, and respectively – increases sustainability in its various aspects. Although the region in discussion is saturated with cultural sites and represents a center of cultural tourism, that fact is not an obstacle to the development of wine tourism as well – given the socio-cultural, soil-climatic and the regional economic and demographic characteristics. It is such types of interrelations, which are in the focus of this study.

Keywords: cultural tourism, vine tourism, sustainable tourism.

ВЪВЕДЕНИЕ

Принципите на устойчив туризъм засягат в частност и селските територии. В много голяма степен тези територии са потърпевши от неконтролната експлоатация на наличните ресурси. Устойчивото развитие и увеличението на добавената стойност в областта на селския туризъм, както и различните видове туристическа дейност в селски територии, дава обяснение за разгледаните в този материал основни проблеми и възможности за постигането му.

МАТЕРИАЛИ И МЕТОДИ

Предложената за обсъждане през 2013 год. „Харта за устойчив туризъм в България” маркира следните по-важни принципи (обобщени от Penerliev, 2014):

Принцип на осигуряване на растеж.

Страните заявяват волята си да работят за насърчаване и подпомагане на растежа и развитието на местните общности в потенциалните и разработените вече райони за туризъм, с цел благоденствие на местните общности и с особено внимание към насърчаването на малките и средните предприятия. Развитието трябва да е повсеместно, системно и съобразено със средата. Устойчивият туризъм не цели просто и само запазването на средата. Създадената от него инфраструктура има задача да осигури устойчивото развитие на тази среда, като я дообогати и развие, удължи живота ѝ.

Принцип на опазване на защитените територии.

Защитените територии са едно от най-големите богатства на България. Участниците в хартата се ангажират да спазват принципа на избягване на работа в защитени територии, в които развитието на туризма би застрашило съответните местообитания и видовете в тях. Те ще работят за опазването им и за намирането на начини за печалба, при които те не само ще бъдат съхранени, но и дообогатени.

Принцип на въвеждане на действащи системи за управление на основни елементи на околната среда.

За да се гарантира устойчиво развитие във всеки конкретен случай на планиране, строителство и експлоатация на туристическа инфраструктура, страните се ангажират задължително изпреварващо да въведат действащи системи за управление на основни елементи на околната среда – почви, води, въздух и отпадъци, осигуряващи и предпоставки за адаптация към климатичните промени.

Принцип на високата добавена стойност.

Страните заявяват ангажимента си да работят за насърчаване на икономически растеж, основаващ се на решения с висока добавена стойност за местната икономика, природа и общност и да не прилагат политики и практики, свързани с ниска добавена стойност на основата на свръхексплоатация на ресурсите.

РЕЗУЛТАТИ И ДИСКУСИЯ

Устойчивият културен туризъм предлага нова перспектива, тъй като поставя културното наследство и местните общности в центъра на процесите на вземане на решения. Включването на местните общности и други заинтересовани страни в процесите на вземане на решения е от ключово значение за гарантиране на резултатите от полза както за културното наследство, така и за местното население. Целта на устойчивия културен туризъм е да осигури добри практики за опазване, заедно с автентична интерпретация, която подкрепя местната икономика. В този смисъл устойчив културен туризъм е:

- Насърчаване, но и контрол върху достъпността до културните ресурси;

- Опазване на културната идентичност на териториите;
- Съблюдаване и контролиране на туристическия поток и опасността от свръхпренаселеност;
- Особен поглед към привнасянето на чужди културни елементи към териториите;
- Активна работа с местните общности по опазване на културно-историческите туристически ресурси.

Терминът устойчив винен туризъм е използван за първи път от лозарската общност през 2000 г. (Poitras 2006). За да бъде успешен, устойчивият винен туризъм зависи от изпълнението на три цели: устойчивост на общността, икономическа устойчивост и устойчивост на околната среда.

Експертът по туризъм за устойчиво развитие на общността Лиза Пойтрас посочва, че „сътрудничеството и постигането на консенсус между заинтересованите страни на общностно ниво генерират социален капитал“ (Poitras 2006, 428). Това, както и при културния туризъм означава въвличането на местното население в концепцията за развитие на винен туризъм в региона. Представянето на позитивите за района, приканването на всички да се включат в регионални събития, повишаването на квалификацията на работната ръка, възможностите за създаване на малък бизнес от жителите, което ще повиши тяхното благосъстояние, е в основата на устойчивостта на общността, в т.ч. и на участниците във винения туризъм.

Както се вижда, в „устойчивостта“ на алтернативните видове туризъм (културен и винен) има съществени прилики. Това способства съвместното им успешно прогнозиране и управление. Естествено, с участие на всички заинтересовани страни. **Културен и винен туризъм в Шуменския регион – възможно ли е „устойчивото“ им съчетаване?**

Отдавна е известно, че област Шумен е с много висока концентрация на културно-исторически обекти на своята територия. Тя е една от т. нар. културни дестинации „Стари български столици“. Това наше твърдение се потвърждава и от таблица 1.

Таблица 1. Райони с концентрация на значими исторически обекти
Table 1. Regions with a concentration of significant historical sites

Вид	№	Район	Брой обекти
Много висока концентрация	1	Шуменско – Преславски	14
	2	Старозагорско – Казанлъшки	30
	3	Северно – Черноморски	22
	4	Великотърновски	17
	5	Хисарски	14
	6	Пловдивски	15

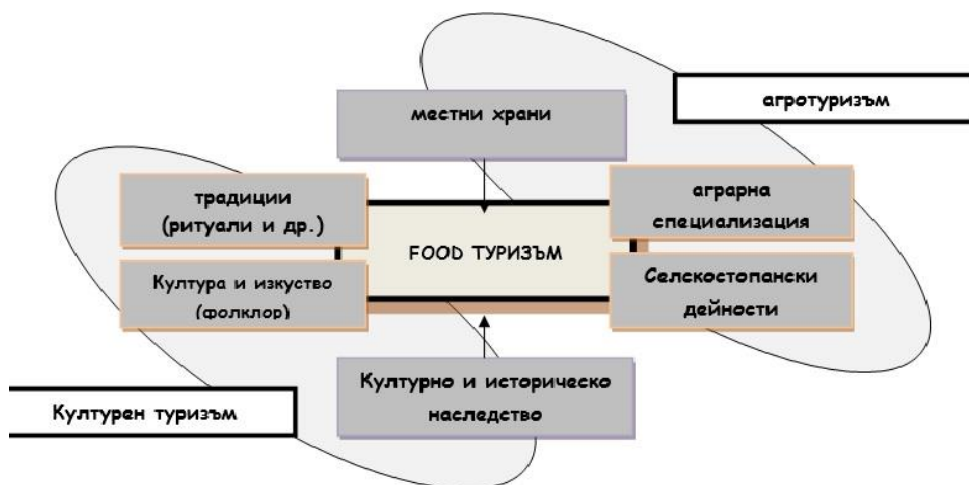
Източник: Николова, Недков, 2010.

Source: Nikolova, Nedkov, 2010.

Видно е, че шуменският регион е сред водещите шест културно-исторически региони в страната. Потенциалът за развитие на културен туризъм е безспорна. Доказана е с времето както по посещаемост, така и като туристически образ и място.

Виненият туризъм привидно не се включва в нашият географски образ на територията . С оглед целта на настоящото изследване, а и като видна йерархична структура, считаме че виненият туризъм можем да съотнесем равностойно към кулинаруният (food, гастрономически) туризъм. Това е така и според Световната организация по туризъм, която счита, че „енотуризмът (винен туризъм), като **подвид на гастрономически туризъм**, се отнася до туризъм, чиято цел е посещение на лозя, винарни, дегустация, консумация и/или закупуване на вино, често при или близо до източника“ . В този смисъл концептуалната рамка на гастрономическият туризъм имплицитно припокрива и тази на виненият такъв. Можем да приемем, че основните принципи и взаимовръзки в кулинаруният туризъм важат и за виненият. Очаквано възприятаята, усещането, преживяното в териториите ще е сходно между тези сродни клонове (видове) на алтернативният туризъм.

Авторите в предишни свои изследвания търсят връзката между културен и кулинаруен туризъм (фиг. 1.) . Видно е, че аграрната специализация, местните храни, фестивали и обичаи също така включват и лозарство и винопроизводство. В т.ч. и презентирането на лозарски региони като територия за развитие на винен туризъм.

Фигура 1. Основни връзки между културният и FOOD туризма
Figure 1. Basic connections between cultural and FOOD tourism

Източник: Петков, Димитров, Пенерлиев, 2020.
Source: Petkov, Dimitrov, Penerliev, 2020.

В смисъла на горепосоченото, емблема за шуменския край в контекста на виненият туризъм е известният в цялата страна (и не само в нея) осмарски пелин. Той е както основен „географски образ“ на територията, така и част от културното й наследство. Съчетание, което безспорно потвърждава тезата, че съчетаването на културен с винен туризъм в тези територии е в същината си процес с общ генезис, общо настояще и бъдеще. То дава търсената

„устойчивост“ поради факта, че спомага за запазване на културната идентичност и ангажира по-широк кръг от местните общности – параметри, които са в основата за концепцията за устойчив туризъм.

Идентичността като категория и пресечната му точка с туризма.

Има различни определения за идентичността в зависимост от нуждите на конкретното изследване. Ракаджийска (2017) анализира и обобщава голяма част от тях като Цанева (2015), Петрова (2017), Ериксън (1996), Ташлер (1981), Силгиджиян (1998) ¹. Според тези автори идентичността се създава от взаимодействието между индивид и социална среда с изключителната роля на културата и историята за идентичностния процес. Различните измерения на идентичността предполагат чувството за единство на различните състояния на индивида, но и чувство за принадлежност към дадена общност. „Идентичност“ е понятие, което твърде трудно се поддава на дефиниране. Причината е в многоаспектността и широтата на съдържанието, което се сумира в това понятие. Думата „идентичност“ произлиза от латинското местоимение „idem“ (същия) в последствие съществителното „identitas, означаващо еднаквост, сходство, прилика. Чрез идентичността си хората се самоопределят и се различават от другите. С тази си специфичност, понятието „идентичност“ съдържа обобщаващи характеристики, позволяващи да се опише както личносната представа „за“ и проявлението на индивидуалността, така и процесите на групово обединяване на базата на някакво сходство.

Пресечна точка между идентичност и туризъм следва да се разглежда в обособяване на типовете култури при подобно взаимодействие. Според Копринаров (2013 г.) те са четири типа:

„Структурирането на туризма като поле на интеркултурни взаимодействия позволява в него да се открият четири типа култури –

- *култура на емитиращата страна,*
- *култура на туристите (в която към съответната национална култура е прибавена специфичната култура на свободното време),*
- *култура на приемащата страна*
- *култура на персонала в туристическия сектор.*

Всеки един от тези културни типове има своите особености и се различава от останалите типове...”

Местната идентичност чрез съчетанието на културен и винен туризъм търсим в съхраняване на цялостната културна картина на територията (културен ландшафт). От гледна точка на винения туризъм, това са най-вече местната заетост най-вече в шуменското село Осмар във винопроизводството. Благодарение на гроздето и виното в началото на миналия век селото е сред

¹ Cit. v Rakadjiska, Sv., Formirane na turisticheska identichnost – uslovie za razvitie na turizma// Sb. Mestnata identichnost I globalniat turizam, Izd. Slavena, Varna, 2017.

най-преуспеващите в България и е наричано Малката Америка. Всяка фамилия притежавала по 100-150 дка лозя и прави по 15-20 т вино! През 1902 г. тук е произведено първото шампанско в България, а три години по-късно е създадена кооперация „Орало“, която основава популярна банка в селото.

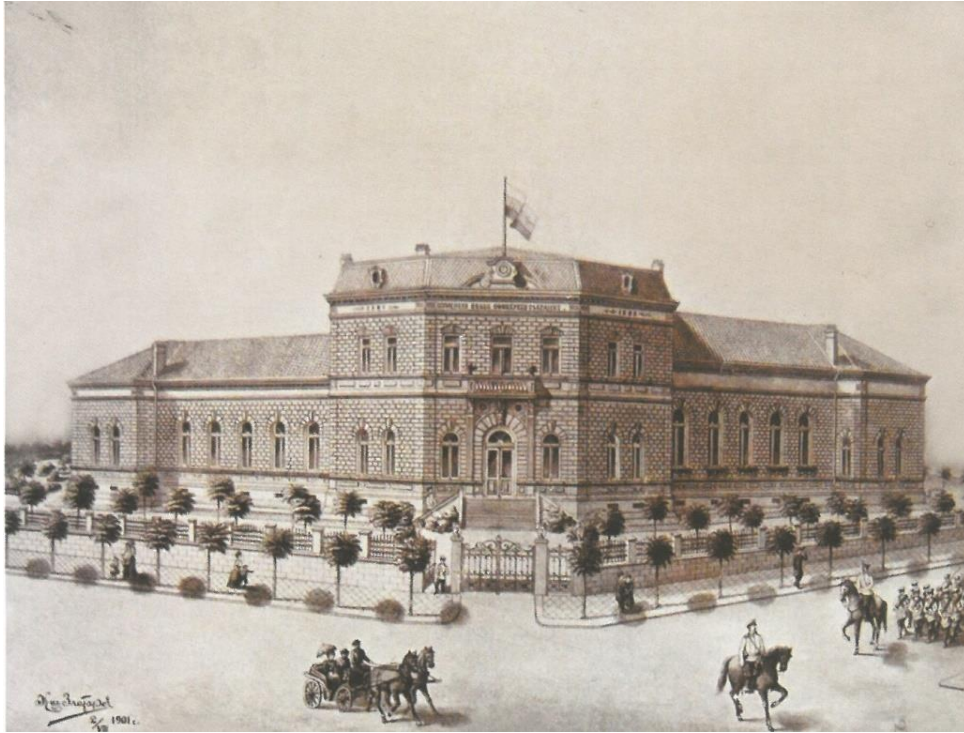
Съхраняване на типичните билки, включени в тайната рецепта за осмарски пелин също така дава елемент на устойчивост, тъй като някои от тях отдавна са забравени в българската кулинария и могат да са емблема на местният кулинарен туризъм. Всеки местен майстор твърди, че заедно с гроздето, сухият пелин и плодовете към бъдещият пелин се добавят между 30 и 80 билки измежду които равнец, цвят от бъз, маточина, лайка, босилек, индрише, жълт кантарион, равнец, маточина, мащерката и още мн. други.

И най-важното – истинският пелин във времето е произвеждат от българският сорт „Болгар“. По спомени на местните жители, огромни количества от него са изнасяни и за Германия по времето на социализма. Болгар е повсеместен сорт, но като десертен такъв неговите площи непрекъснато намаляват. Според Киречев, Николов (2018) делът на тези лозя в общата структура на лозарството за 2017 г. е едва 6.2%. През 2020 г. година в Шуменско са се отглежданите и обработвани лозя на обща площ от 23 000 дка. Преди 30-тина години тяхната площ е достигала над 60 хил. дка. Увеличаването на засетите площи в шуменският регион ще допринесе за устойчивото наслагване на производството на осмарски пелин като част от шуменското културно наследство. Макар, че днес масово се използват съвременни френски сортове грозде.

В шуменския регион винарска изба Хан Крум също е световноизвестна. Основана е през далечната 1939 г. и произвежда предимно бели вина. Най-широка известност има марката „Траминер“. От около 5500 дка се произвеждат на 3500 т. вина. В малки микровинарни сполучливо се съчетават местни кулинарни рецепти и традиционно вино от региона.

ИЗВОДИ

До тук не разглеждаме подробно устойчивият културен туризъм в шуменския регион. Фактът, че такъв съществува е безспорен и разгледан в редица други публикации. Освен културно-историческото и културно-археологичното, запазена в паметта на местните и експонирано като туристически ресурс е културно-архитектурното наследство, кулинарното и др. Това са например сградата на първото българско читалище в България, проектирана от известния френски архитект Жан Антонин Мерсие, сградата на Шуменския военен клуб и мн.др.

Шуменския военен клуб, снимка от 1901 г. (изт. <https://shumenstories.com/>)

В кулинарните традиции това са шуменското гюзлеме, шуменската газираната ябълкова напитка „борч“ и др. Културно наследство е и шуменското килимарство от XX век, златарство и др. Това са изключителни възможности за съчетаване с винения туризъм и запазване на местните традиции и идентичност.

Развитието на винения туризъм в шуменския регион всъщност ще бъде част от културното наследство и в този смисъл и елемент на културния туризъм. Той следва да се възприема като самостоятелен елемент за устойчивост на цялостния туристически продукт. Опазването на културното наследство, идентичността и поминъка на местните общности е обща цел с общ генезис както за културния, така и за винения туризъм от страната на местните общности в този регион.

В тази връзка е наложително: разработване на нов туристически микс с възможност за експониране и развитие на типичното за региона лозарство и винопроизводство. Съчетано с други видове алтернативни форми на туризъм то ще допринесе за повишена добавена стойност в туризма и засилване на неговата „устойчивост“ като част от концепцията за „устойчив туризъм“.

REFERENCES

- Kodukova, Kr. Ustoichiv vinen turizam v Balgaria i osnovnite stapki za negovotot postigane. Retrieved from:
<https://21hoteliers.bg/sustainability/ustojchiviyat-vinen-turizam-v-balgariya/>,
(Accessed 13.05.2022)
- Koprinarov, B. Mejdinarodniat turizam i kulturnata identichnost v konteksta na turizъм и културната идентичност в контекста на globalizatsiyata, Upravlenie i obrazovanie, t. IX (2), 2013;
- Kirechev, D., R. Nikolov, Sastoyanie i tendentsii na produktivnoto lozarstvo v Balgaria, Retrieved from:
https://www.researchgate.net/publication/333149121_SSTOANIE_I_TENDENCII_NA_PRODUKTIVNOTO_LOZARSTVO_V_BLGARIA. (Accessed 13.05.2022).
- Nikolova, M., Nedkov, S. 2010. Metodicheski podhod za diferentsiatsia na teritoriyata na stranata po otnoshenie na riska ot prirodni bedstvia v rayonite s kontsentratsia na znachimi arheologicheski obekti. V: Sbornik Dokladi mezhdunarodna konferentsia „Geografia i regionalno razvitie” NIGGG BAN
- Petkov, V., Sl. Dimitrov, M. Penerliev, Alternativ(a)en li e kulinarniyat turizam? Sb. Razvitiето na balgarskata i evropeyska ikonomika – predizvikatelstva i vazmozhnosti, tom 4, UI, Sv. Sv. Kiril i Metodiy“, V. Tarnovo, 2020.
- Rakadzhyska, Sv., Formirane na turisticheska identichnost-uslovie za razvitie na turizma //sb. Mestnata identichnost i globalniyat turizam, izd. Slavena, Varna, 2017
- Penerliev, M. V. Petkov, V. Miteva, Imagined geographies and cultural tourism - similarities and opportunities, Confrence The cultural corridors of Southeastern Europe: cultural tourism without boundaries, Santorini, Greece, 2018;
- Penerliev,, M., V. Petkov. Sustainable tourism development in rural areas of Bulgaria, Quaestus Journal, Nom.4, anyl III, 2014, p. 106-114, Timisoara, Romania;
- <https://www.unwto.org/gastronomy-wine-tourism> (Accessed 13.05. 2022)
<https://www.shumenstories.com> (Accessed 13.05.2022)